

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.1/30>

Ваолевська Л.А.

Дослідницька служба Верховної Ради України

Мищак І.М.

Дослідницька служба Верховної Ради України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повоєнна відбудова України, зокрема у сфері енергетики та промисловості, відповідно до європейських підходів та принципів зеленого переходу вимагає формування належної правової бази. У статті наводиться огляд законодавства України, покликаного забезпечити зелене відновлення, запобігти кліматичним змінам, стимулювати розвиток альтернативної енергетики та максимально дружньої до довкілля промисловості тощо.

Інтеграція України до Європейського Союзу є важливим напрямом її зовнішньої та внутрішньої політики, який передбачає гармонізацію національної правової системи з європейськими стандартами та розвиток політико-правових механізмів взаємодії. Одним із ключових аспектів є зелене відновлення та перехід до кліматичної нейтральності, зокрема через впровадження відновлювальних джерел енергії, енергоефективності та сталого розвитку промисловості. Основна мета Європейського зеленого курсу – досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, що вимагає внесення змін до законодавства та здійснення структурних реформ у різних секторах економіки. У статті проаналізовано правове забезпечення цього процесу в Україні, зокрема в умовах воєнного стану, євроінтеграції та повоєнного відновлення. Наводяться наукові праці, що містять результати дослідження питання розвитку відновлювальних джерел енергії, декарбонізації, зеленої трансформації енергетичних та промислових секторів України. Окрему увагу приділено законодавчим ініціативам, що мають на меті досягнення середньострокових цілей щодо зменшення викидів парникових газів та розвитку екологічно чистих технологій.

Важливою частиною цього процесу є інтеграція української енергетичної системи з ринками Європейського Союзу, зокрема через механізм гарантій походження для електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії. Також розглядаються нормативно-правові акти, які сприяють розвитку енергетичного ринку, зберіганню енергії та підтримці інвестицій у відновлювальні джерела енергії, що є важливим елементом повоєнного відновлення України.

Інтеграція України до Європейського Союзу потребує подальших кроків щодо адаптації законодавства та забезпечення реалізації кліматичних цілей, що дозволить Україні здійснити зелену трансформацію у рамках європейських стандартів та сприятиме її розвитку в повоєнний період.

Ключові слова: *зелений перехід, зелений курс, промислова політика, енергетика, повоєнне відновлення, європейська інтеграція, адаптація законодавства, циркулярна економіка.*

Постановка проблеми. Інтеграція України до Європейського Союзу (далі – ЄС) є пріоритетним завданням зовнішньої та внутрішньої політики України. Це передбачає зближення національної правової системи з правом ЄС та створення

політико-правового механізму їх взаємодії. Такий вибір повинен підкріплюватися поступовим досягненням європейських стандартів, зокрема у сфері розвитку промисловості, генерації та використання енергії, енергетичної ефективності, вра-

хуванні екологічного чинника. У широкому розумінні це означає наближення до основних засад Європейської зеленої угоди [1] у процесі повної трансформації економіки, відновлення промислових та енергетичних об'єктів, транспортної, логістичної та соціальної інфраструктури, створення нових виробництв.

Європейська зелена угода передбачає, зокрема, перегляд політики в економіці, промисловості, виробництві та споживанні, інфраструктурі, транспорті, продовольстві та сільському господарстві, будівництві, оподаткуванні та соціальних виплатах щодо постачання «чистої» енергії. Для досягнення цих цілей необхідно вжити заходи щодо захисту та відновлення природних екосистем, сталого використання ресурсів і забезпечення здоров'я людини. ЄС сприяє інвестуванню у цифрову трансформацію, оскільки вона також є важливим фактором досягнення мети Європейської зеленої угоди. Ця Угода передбачає використання таких важелів політики як регулювання та стандартизація, інвестиції та інновації, національні реформи та міжнародне співробітництво.

Перехід до кліматичної нейтральності у сфері промисловості та енергетики означає пріоритет енергоефективності та запровадження відновлюваних джерел енергії (далі – ВДЕ) у більшості сфер суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць, присвячених обраній проблематиці дослідження, охоплює ключові аспекти правового забезпечення розвитку промисловості та енергетики в умовах воєнного стану, євроінтеграції, зеленого переходу та повоєнного відновлення України. Так, В. Тімашов та С. Губій [2] розглядають правове регулювання відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану, висвітлюючи виклики та особливості адаптації енергетичного законодавства України до законодавства ЄС. Дослідники акцентують увагу на тимчасових заходах, необхідних для підтримки безперервності постачання енергії, зокрема у сфері ВДЕ. В. Красовський [3] досліджує правові аспекти реалізації європейського зеленого курсу (EU Green Deal) в Україні. Він підкреслює важливість інтеграції європейських стандартів у національне законодавство, що передбачає розвиток ВДЕ та декарбонізацію економіки, а також аналізує виклики, які постають перед українськими законодавцями в умовах перехідного періоду. О. Гавриш, О. Вижанов [4] наголошують на важливості модернізації інфраструктури та імплементації європейських норм для забезпечення стабільності

енергопостачання. Н. Новицька, В. Устименко та В. Теремецький [5], вивчаючи регулювання укладання ЕРС-контрактів для потреб ВДЕ, вказують на необхідність формування правової бази, що забезпечить прозорість і стабільність цих угод. О. Храпко [6] розглядає адаптацію підприємств до вимог сталого розвитку, зокрема у частині екологічної та соціальної відповідальності. В. Хомин [7] підкреслює важливість удосконалення законодавства та формування сприятливого інвестиційного клімату для переходу до відновлювальних джерел енергії. Н. Красностанова та С. Бугазіяну [8] аналізують сучасні виклики, з якими стикається енергетичний сектор України, включаючи загрози, пов'язані з воєнним станом та енергетичним тероризмом. М. Дзямулич [9] та Б.-С. Гіглер [10] описують вплив подвійного цифрового та зеленого переходу на формування стійкої економічної системи. Особливості такого переходу, на їхню думку, в сучасній економіці полягають у комплексному підході до вирішення екологічних та економічних проблем сьогодення. С. Циганов [11] звертається до концепції низьковуглецевої моделі розвитку економіки за допомогою підходу «нова кліматична економіка», розробленого Глобальною комісією з економіки води (Global Commission on the Economics of Water) для теоретичного обґрунтування відмінності традиційної та низьковуглецевої моделей розвитку економіки. О. Рябчин та Д. Кулага [12] досліджують правові засади, принципи та інструменти зеленого відновлення України. Виклики та ризики економічної безпеки України, механізми стимулювання бізнесу в Україні в умовах повоєнної відбудови, зокрема у сфері енергетики та промисловості, розкрито у другому томі колективної монографії за редакцією Р. Стефанчука, І. Мищака та Л. Савченко [13].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз законодавчого регулювання секторів промисловості та енергетики у контексті необхідності адаптації національного законодавства до європейських стандартів та викликів, зумовлених зеленим переходом та повоєнним відновленням України.

Виклад основного матеріалу. У грудні 2019 року Європейська Комісія оголосила про старт Європейського зеленого курсу (далі – ЄЗК). ЄЗК означив віхи та пріоритети, актуальні й за межами ЄС. Його головна мета – сталий перехід до кліматичної нейтральності всієї Європи до 2050 року. Для досягнення цієї цілі вже розроблено та продовжується розроблення низки актів щодо клімату, чистої та доступної енергії, цирку-

лярної економіки, сталої і розумної мобільності, зеленого сільського господарства, збереження біорізноманіття, нульового забруднення, ресурсозбережного будівництва тощо.

14 червня 2021 року набув чинності Європейський кліматичний закон (European Climate Law), а через місяць Європейська Комісія ухвалила пакет законодавчих ініціатив під назвою «Fit for 55 package», спрямований на приведення політик ЄС у царинах клімату, енергії, транспорту, землекористування та оподаткування у відповідність до вимог Європейського кліматичного закону з метою досягнення скорочення викидів парникових газів на 55% до 2030 року (у порівнянні з рівнем 1990 року) [14].

У 2023 році Європейською Комісією було представлено Промисловий план «Зелена угода» (Green Deal Industrial Plan, далі – GDIP) для забезпечення переходу промисловості в державах-членах ЄС до кліматичної нейтральності, що передбачає впровадження зеленої енергетики. GDIP для України носить рекомендаційний характер, а до врахування належать: моніторинг реалізації стратегії в ЄС та глобальних кліматичних тенденцій; аналіз впливу GDIP на Україну й розробка власних концепцій на базі європейських стратегій. Однак доцільним вбачається врахування й інших положень GDIP під час розробки законодавчих та стратегічних ініціатив в Україні. Такий курс України буде сприяти розвитку кампанії щодо вступу до ЄС, прискорить імплементацію необхідного законодавства, підвищить інвестиційний потенціал у ВДЕ та збільшить рівень довіри міжнародної спільноти.

30 жовтня 2024 року набув чинності Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» [15]. Стаття 4 Закону передбачає, що середньострокові цілі державної кліматичної політики та їх цільові показники визначаються Довгостроковою стратегією низьковуглецевого розвитку України та, зокрема, охоплюють: забезпечення зменшення обсягів антропогенних викидів парникових газів та збільшення обсягів поглинання поглиначами парникових газів у галузях промисловості, транспорту, енергетики, сільського та лісового господарств, будівництва, управління відходами, управління природними ресурсами та в інших секторах економіки та/або сферах державної політики порівняно з базовим роком; збільшення частки використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в Україні; зменшення енергоємності валового внутрішнього продукту та обсягів антропогенних

викидів парникових газів на одиницю створеного валового внутрішнього продукту; розвиток екологічно чистих і низьковуглецевих технологій та інфраструктури, а також впровадження природоорієнтованих рішень у різних секторах економіки. Крім цієї Довгострокової стратегії, Закон передбачає схвалення Національного плану з енергетики та клімату, а також розроблення секторальних програмних документів щодо зменшення обсягів антропогенних викидів парникових газів та збільшення обсягів видалення парникових газів поглиначами (у галузях промисловості, транспорту, енергетики, сільського та лісового господарств, будівництва, управління відходами, управління природними ресурсами та в інших секторах економіки та/або сферах державної політики).

Ключовими цілями Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року є:

- скорочення викидів парникових газів на 65% порівняно з рівнем 1990 року;
- частка відновлюваних джерел енергії у структурі валового кінцевого енергоспоживання не менше 27 %;
- первинне споживання енергії не більше 72,224 млн тонн нафтового еквіваленту (далі – н.е.), кінцеве споживання енергії – 42,168 млн тонн н.е.;
- очікувана економія енергії у будівлях органів державної влади не менше 21.4 тонн н.е./рік;
- зниження рівня імпортозалежності (брутто-імпорт у загальному первинному постачанні енергії) до 33%;
- поглиблення диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоресурсів – не більше 30% від одного постачальника;
- повна і всебічна інтеграція ринків електроенергії та природного газу України з ринком ЄС;
- вільне ціноутворення на енергетичних ринках з механізмами підтримки категорії вразливих споживачів;
- розвиток і фінансування інновацій та досліджень у секторі чистих технологій, відновлюваної енергетики та низьковуглецевого виробництва;
- підвищення конкурентоспроможності;
- кліматична нейтральність енергетичного сектору до 2050 року [16].

Також було оновлено Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [17], якою визначено цілі щодо декарбонізації.

Аналіз цих й інших нормативно-правових актів України свідчить, що трансформації енергетики та промисловості належить провідна роль у досягненні кліматичних цілей. Крім того, євро-

пейська інтеграція передбачає ведення спільної політики, зокрема досягнення цілей ЄЗК. Ось чому видається обов'язковим для України створення умов для зеленого переходу цих галузей у рамках повоєнного відновлення.

Деякі кроки для забезпечення зеленого переходу в Україні уже зроблено. Ключовою подією на ринку зеленої енергії є прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та зеленої трансформації енергетичної системи України» (далі – Закон 3220-IX), який, зокрема, передбачає: визначення терміну гарантій походження (далі – ГП), основні аспекти їх видачі й обігу, впровадження реєстру ГП; оновлення системи «зеленого» тарифу; нові системи стимулювання (механізм ринкової премії, механізм самовиробництва); зміни до аукціонної системи підтримки тощо [18]. Законом також запроваджено механізм самовиробництва електроенергії з ВДЕ, який передбачає можливість для активних споживачів електроенергії, що виробляється з ВДЕ, відпускати надлишки виробленої електроенергії у електричну мережу й одержувати за це компенсацію згідно з тарифами. Отримані кошти можуть бути використані споживачами для покриття витрат на електроенергію або інших житлово-комунальних послуг.

Запровадження механізму ГП отримало розвиток із прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2024 р. № 227 «Про запровадження гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії» [19], якою затверджено Порядок видачі, обігу та погашення гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, та Порядок визначення екологічної цінності електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії. Згідно з цією Постановою Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) є уповноваженим органом щодо видачі, обігу та погашення гарантій походження на території України, а також держателем та адміністратором реєстру гарантій походження (далі – Реєстр). Крім того, врегульовано питання: функціонування Реєстру; реєстрації генеруючої установки; видачі, обігу та погашення ГП; порядку перевірки генеруючої установки. Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.08.2024 р. № 1475 [20] затверджено Інструкцію щодо заповнення форм заяв про створення облікового запису в Реєстрі

про ГП електричної енергії, виробленої з ВДЕ. Таким чином перший етап впровадження Реєстру за допомогою специфічного програмного забезпечення G-REX успішно завершений, а на сайті НКРЕКП уже наданий до нього доступ. Відповідно електронний Реєстр на сьогодні функціонує у повному обсязі, що дозволяє підтверджувати ГП на електричну енергію, вироблену з ВДЕ.

На наше переконання, положення про ГП є одним із найважливіших у контексті забезпечення майбутнього зеленої енергії в Україні. ГП дозволяє ідентифікувати джерело походження електроенергії, яка була вироблена з будь-яких ВДЕ, та підтверджує її екологічну цінність. Це в сукупності надає можливість отримати додаткові бонуси від вироблення і постачання такої електроенергії (наприклад, використання податкових пільг). Водночас під час експорту електроенергії, згенерованої з ВДЕ в Україні, до держав-членів ЄС слід врахувати, що ГП на сьогодні є єдиним інструментом ідентифікації походження енергії в ЄС. Директиви ЄС про відновлювані джерела енергії RED II та RED III, що є ключовими актами у сфері відновлюваної енергії в Європі, визначають стандарти ГП (CEN EN16325) [21]. Нині в Україні відповідно до згаданого стандарту розроблено та затверджено ДСТУ EN 16325:2022 «Гарантії походження, пов'язані з енергією. Гарантії походження електроенергії (EN 16325:2013+A1:2015, IDT)».

Згідно із Законом 3220-IX ГП, видані іншими країнами, визнаються в Україні за наявності відповідних міжнародних договорів. Ця норма повністю корелює з положенням європейського RED II. Для того, аби мати змогу транспортувати українську зелену енергію в ЄС, запровадити механізм обігу ГП недостатньо, потрібно також укласти міжнародні договори про взаємне визнання таких ГП. Після вступу в ЄС Україні не знадобляться такі міжнародні договори, оскільки RED II передбачає принцип взаємного визнання ГП, виданих державами-членами [22].

Отже, прийняття Закону 3220-IX є основою для унормування трансформації енергетичних ринків України згідно зі стандартами ЄС. Зелена енергетика має стати однією з пріоритетних галузей у розбудові країни у повоєнний період. Із метою взаємного визнання ГП Україна отримала статус спостерігача в Асоціації органів емітентів (далі – AIB) [23].

Розвиток енергетичного ринку в Україні та наслідки війни породжують значний попит на ефективні рішення для зберігання енергії (Energy

storage). Зберігання електроенергії передбачає також декарбонізацію та децентралізацію виробництва електроенергії.

16 червня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії» [24], що став підґрунтям розвитку «energy storage facilities» в Україні. Цей акт впровадив поняття «система накопичення енергії», «оператор системи накопичення енергії» та «повністю інтегровані елементи мережі», визначив нових учасників ринку електроенергії – операторів установок накопичення енергії, діяльність яких підлягає ліцензуванню. Так, у 2023 році НКРЕКП видала першу ліцензію на зберігання енергії. Також ПрАТ «Укргідроенерго» планує розпочати будівництво «energy storage» та сонячних електростанцій на українських ГЕС.

Зазначені законодавчі зміни сприяють розвитку ринку. Яскравим прикладом цього стало підписання 4 грудня 2023 року данською компанією Vestas та українським ДТЕК Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці у будівництві другої черги Тилігульської вітроелектростанції на півдні України. Тилігульська вітроелектростанція буде найбільшою в Україні та Східній Європі та матиме 498 МВт потужності [25].

Україна також пропонує низку програм підтримки стартапів у сфері зеленої енергетики. Наприклад, кліматичні інноваційні ваучери (Climate innovation vouchers) [26] є одним із найбільших грантових конкурсів в Україні для іноваторів у сфері зелених та кліматично-дружніх технологій. Кліматичні інноваційні ваучери є складовою програми ЄБРР «Центр трансферу фінансів та технологій у сфері зміни клімату» (FINTECC), що підтримується ЄС у межах ініціативи EU4CLIMATE. В Україні з 2017 року програму ЄБРР впроваджує ГО «Грінкубатор». Ця програма надає гранти малому та середньому бізнесу для фінансування послуг, таких як ІТ-розробка, маркетинг і брендинг, промисловий дизайн, захист інтелектуальної власності.

На розгляді Верховної Ради України наразі є проекти законів України «Про внесення змін до законів України щодо об'єднання ринків електричної енергії України та Європейського Союзу» (реєстр. № 12087 від 02.10.2024 р.) та альтернативний «Про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації норм європейського права з інтеграції енергетичних ринків, підвищення безпеки постачання та конкурентоспроможності у сфері енергетики» (реєстр. № 2087-1

від 18.10.2024) [27], які передбачають взаємодію Агентства ЄС з питань співробітництва енергорегуляторів (ACER), НКРЕКП та інших учасників енергетичного ринку України. Законопроектами також визначаються основні умови сполучення ринків на добу наперед та внутрішньодобового ринку, функції, права та обов'язки номінованого оператора ринку, основні функції центрального контрагента та торгового агента. Передбачається закріплення положень щодо можливості міждержавного балансування, транскордонного обміну та/або спільного використання резервів потужності для регулювання частоти. З прийняттям такого закону буде здійснено перший етап інтеграції українського ринку електричної енергії до європейського ринку, що має підвищити безпеку постачання електричної енергії та є вкрай важливим в умовах пошкодження енергетичної інфраструктури України внаслідок агресії Російської Федерації.

Що стосується промислової політики, важливим кроком у реалізації ідеї зеленого переходу видається введення до законодавства України поняття «еко-індустріальний парк» та визначення засад створення відповідних парків. На розгляді Верховної Ради України наразі знаходяться два законопроекти з цих питань [28]. Індустріальні парки загалом та еко-індустріальні зокрема сприяють синергічному ефекту в промисловій політиці та впровадженню циркулярної економіки, що позитивно позначається й на реалізації кліматичних цілей. Практика утворення еко-індустріальних парків вже впроваджується в Україні. Існують зареєстровані еко-індустріальні парки, наприклад, Еко-індустріальний парк «Універсал Індастрі» на території с. Рокитне Київської області [29]. У 2024 році закінчено впровадження компоненту № 1 проекту GEIPP Україна, який є частиною Глобальної програми еко-індустріальних парків (GEIPP), що реалізується Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку в семи країнах і фінансується Урядом Швейцарії через Державний секретаріат з економічних питань (SECO). Компонент мав на меті включення еко-індустріальних парків у національну політику та створення кращих умов для їх розвитку [30]. В індустріальному парку «Вуглецевий нейтральний еко-агро-хаб «Поділля-Городок» у м. Городок Хмельницької області триває будівництво переробного комплексу, який включатиме заводи з виробництва біоетанолу, біогазу та ТЕС на лушпинні соняшника [31]. Особливо важливим нам здається створення еко-індустріальних пар-

ків на територіях, які зазнали значних руйнувань під час збройної агресії (з точки зору економічного та екологічного ефекту). На жаль, зареєстровані законопроекти не передбачають можливості використання вщент зруйнованих територій підприємств для розміщення індустріальних парків і, таким чином, їх реінтеграції до промислової структури.

Комплексно врегулювати питання розвитку промисловості покликана низка проектів законів України щодо промислової політики [32]. Однак вони не завжди враховують вимоги зеленого переходу для промисловості. Безумовно, інноваційний розвиток, задекларований у законопроектах, опосередковано має вплинути й на зменшення їх шкоди довкіллю, однак доцільно закріпити принципи «зеленої економіки» на рівні закону. Особливо актуальним є законодавче унормування зменшення шкоди довкіллю, зважаючи на потенційну активізацію розробки критичних матеріалів в Україні. Видобуток корисних копалин часто спричиняє сильне порушення ґрунтового покриву, знищення ареалів існування рослин і тварин, забруднення природних вод, накопичення відходів, знищення лісових масивів та забруднення атмосфери. Отже, промислова політика має включати не тільки заходи профілактики таких негативних наслідків, а й засади обов'язкової рекультивациі земель гірничо-добувної промисловості, зокрема повністю або частково за рахунок власників відповідних підприємств. Варто також звернути увагу, що відповідно до статті 55 Закону України «Про охорону земель» [33] фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється й за рахунок Державного бюджету України, причому видатки Державного бюджету України на фінансування заходів з охорони земель і ґрунтів визначаються окремим рядком. Цією самою нормою також визначено вичерпний перелік заходів, що здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України.

Ще однією галуззю, яка має найбільш шкідливий вплив на довкілля, є металургія. Згідно з даними Державної митної служби України, у 2024 році метали та вироби з них посідали 2 місце в експорті з України [34]. Ця галузь відіграватиме не тільки значну роль в експорті, а й має забезпечити максимальне виробництво матеріалів для повоєнного відновлення. Ось чому надзвичайне значення має виробництво так званої «зеленої сталі». Відповідно до ЄЗК металургія при виплавці сталі має відмовитися від вугілля, яке використовується в доменних печах і конвер-

терах. Традиційні технології виробництва планується замінити на електродугову плавку сталі, а також застосування водню замість вугілля в доменному і конвертерному процесі. Деякі законодавчі кроки щодо стимулювання виробництва «зеленої сталі» вже зроблено у 2020 році з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» [35]. Цим Законом для підприємств «зеленої» електрометалургії на період дії «зеленого» тарифу для суб'єктів господарювання, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, встановлюється тариф на послуги з передачі електричної енергії, купівля якої здійснюється для цілей виробництва сталі, що не враховує витрати оператора системи передачі на виконання спеціальних обов'язків із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії. Зазначений тариф встановлюється одночасно з переглядом тарифу оператора системи передачі. Однак запроваджених кроків недостатньо. Наприклад, фахівці галузі пропонують надати знижки на електроенергію підприємствам, що впроваджують нові технології [36].

Нещодавно Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України заявило про напруження спільно з ПРООН законопроекту «Про зелене відновлення», який повністю узгоджується із Зеленою угодою та має стати національною стратегією стійкої відбудови [37]. Завдяки відповідним напруженням є надія, що у правовому полі України з'явиться закон, який забезпечить кроссекторальне впровадження принципів зеленого переходу під час повоєнного періоду, як це пропонує низка науковців (наприклад, М. Дзямулич, О. Рябчин, Д. Кулага).

Важливим питанням залишається фінансування заходів із зеленого переходу, особливо в умовах повоєнного відновлення. Відновлення України після значних руйнувань насамперед потребуватиме фінансування. Водночас це і можливість для держави відновити пошкоджені промислові й енергетичні об'єкти, включити до державної та локальної інфраструктури нові з урахуванням вимог задекларованого ЄС зеленого переходу і з ширшим застосуванням цифровізації у всіх сферах життя. Необхідність відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів із урахуванням екологічних чинників та їхня подальша експлуатація із використанням новітніх цифрових технологій не лише наблизить Україну до член-

ства в ЄС, але й забезпечить певний мультиплікаційний ефект для дотичних галузей економіки та сфер обслуговування на принципах екологічної стійкості та диджиталізації процесів управління, зворотного зв'язку між підприємствами, поставальниками ресурсів та кінцевими промисловими й побутовими споживачами.

У цьому контексті необхідно погодитися з висновками О. Рябчина та Д. Кулаги про те, що більшість міжнародних інституцій, у тому числі фінансових, при виділенні фінансових ресурсів визначає відповідність програм або проєктів Цілям сталого розвитку, зокрема щодо зеленого переходу та цифровізації. Отже, залучення коштів від міжнародних партнерів на відновлення енергетичних та промислових об'єктів буде зумовлено виконанням проєктів з урахуванням екологічних, соціальних та управлінських (ESG) критеріїв [12].

Фінансову підтримку реалізації ідеї синхронного руху до цілей ЄЗК країн Європи надає спеціально створений Фонд справедливого переходу (Just Transition Fund). Хоча офіційно Україна ще не приєдналася до ЄЗК, проте від моменту його проголошення наша держава заявила про свій намір взяти участь у його впровадженні, і в майбутньому зможе отримувати ресурси за відповідними програмами.

ЄС фінансує десятки програм і проєктів, що впроваджуються в Україні за безпосередньої участі інституцій і фахівців Союзу. Програма EU4Environment (ЄС за довкілля), започаткована в 2019 році, фінансується ЄС та допомагає шести країнам Східного партнерства, включаючи Україну, зберегти свій природний капітал і підвищити екологічний добробут людей. Програма EU4Climate (ЄС за клімат) має на меті сприяти пом'якшенню й адаптації до змін клімату, а також розвитку низьковуглецевої і стійкої до кліматичних змін економіки відповідно до Паризької угоди у країнах Східного партнерства. Програма EE4U (енергоефективність для України) – Фонд енергоефективності (ФЕЕ) надає гранти об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків для співфінансування. Нещодавно також розпочато реалізацію нового проєкту EU4Green Recovery East, який має на меті підтримку зеленого відновлення України [37].

Український фонд за програмою Ukraine Facility є ключовим елементом підтримки ЄС, який спрямовує 50 мільярдів євро на відбудову та модернізацію України протягом 2024–2027 років. Це не просто фінансові вливання, а й допомога в гармонізації законодавства України до стандартів ЄС

(крок на шляху майбутньої повноцінної інтеграції країни до ЄС). У контексті відновлення економіки та енергетики «зелений перехід» та цифровізація мають стати основою зусиль держави щодо здійснення заходів із відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів. Спеціально створені інвестиційні фонди покликані сприяти цим ключовим напрямкам співпраці, гарантуючи, що процес відбудови не лише відновить те, що було до війни, а й забезпечить технологічний розвиток держави з урахуванням стандартів ЄС. Такий підхід відповідає принципам «зеленого переходу» та переходу на цифрові технології, що містяться у програмних документах ЄС. За умови успішної реалізації цієї стратегічної мети Україна може стати регіональним лідером і прикладом екологічної та технологічної сталості [38].

У законах про Державний бюджет України 2024 та 2025 років передбачено бюджетну програму «Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації» [39]. Фонд наповнюється за рахунок надходжень до спеціального фонду Державного бюджету України екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення. Функціонування такого фонду покликане сприяти реалізації заходів з підвищення енергетичної ефективності, скороченню викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю та збільшенню використання відновлюваних джерел енергії й альтернативних видів палива. Водночас відповідно до частини сьомої статті 20 та частини четвертої статті 24–6 Бюджетного кодексу України Кабінет Міністрів України затвердив Порядок використання коштів державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації, але на сьогодні ще не реформовано порядок визначення та справляння екологічного податку.

Доцільно також створювати умови для залучення приватних інвестицій у зелену трансформацію енергетики та промисловості. Наприклад, Ініціатива кліматичних облігацій (Climate Bonds) визначає енергетичну галузь серед найпривабливіших галузей для інвестицій [40]. Організаціями на кшталт цієї Ініціативи урядам надається також допомога у формуванні належної правової бази для впровадження та підтримання «зелених» інвестицій.

Висновки. Незважаючи на серйозні руйнації та повоєнні виклики, Україна поступово впроваджує енергетичну й промислову політики на принципах зеленого та цифрового переходу і сталого розвитку. У цьому контексті наступним кроком

має стати прийняття комплексного закону, який би визначив основні засади зеленого відновлення. Найважливішим видається закріплення у законі кроссекторального підходу із впровадження зелених технологій, цифровізації та принципу інклюзивності.

В енергетичній сфері на перший план має вийти інтеграція енергосистеми України в енергосистему ЄС, оскільки при продовженні атак на енергетичну інфраструктуру покриття дефіциту генерації електроенергії в Україні буде можливе тільки за рахунок допомоги від європейських партнерів, а отже, повна інтеграція в європейську енергосистему вбачається наріжним камнем забезпечення безпеки енергопостачання під час війни та відновлення енергетики у повоєнний період.

Слід також підкреслити, що централізований енергетичний сектор, який використовує викопне паливо або ядерну енергію, наразі є непривабливим для приватних інвесторів та недешевим для держави. Тому основним пріоритетом має стати, за можливості, загальний перехід до широкого використання альтернативної енергетики, а також заходи щодо енергоефективності в усіх сферах. Державне стимулювання нарощування потужностей сонячної, вітрової та інших «зелених» видів енергії й установок з її зберігання має здійснюватися не лише для задоволення внутрішніх потреб, а й для потенційного експорту «чистої» електроенергії на європейські ринки. У цьому контексті слід продовжити впровадження механізму обігу ГП для підтвердження походження енергії, а НКРЕКП повинно стати повноцінним членом АІВ.

Основною проблемою запуску повноцінної роботи реєстру ГП фахівці вважають те, що на функціонування Реєстру поширюється дія декількох законів України – «Про публічні електронні реєстри», «Про хмарні послуги» та «Про захист персональних даних». Цими законами чітко визначено, де мають зберігатися дані, які мають опрацьовуватися, які є вимоги до їх конфіденційності та збереження, кому має належати право на програмне забезпечення, як має бути здійснено доступ тощо. Вочевидь, при використанні будь-якого іноземного програмного забезпечення (наприклад, платформи АІВ) можливі розбіжності між європейським забезпеченням та Реєстром. Отже, необхідна законодавча ініціатива, аби Реєстр був виведений з-під дії згаданих законів [41] шляхом внесення відповідних змін до них.

Крім того, аби зацікавити виробника енергії з ВДЕ використовувати ГП, що має розвинути цей механізм в Україні, доцільним буде зацікавити споживача до споживання електричної енергії саме з цих джерел. Із цією метою варто надавати дозвіл реєстрації в Реєстрі лише для зареєстрованих згідно із законодавством генеруючих установок з ВДЕ. Подальшу гармонізацію законодавства України з міжнародними стандартами у частині обігу ГП слід здійснювати за погодженням із механізмами ЄС. Важливим є регуляторне стимулювання попиту на ГП, у тому числі із застосуванням економічних стимулів (наприклад, зниження екологічного податку для споживачів, які використовують енергію з ВДЕ та реєструють її в Реєстрі ГП).

Промислова політика має реалізовуватися на підставі комплексного документа – це може бути закон про основні засади такої політики або програмний документ (наприклад, стратегія розвитку). У відповідному документі доцільно визначитися із стратегічними галузями (сферами) промисловості та спеціалізаціями регіонів, принаймні їх зв'язку із покладами корисних копалин та іншими регіональними особливостями. У цьому документі не тільки має бути задекларовано зелений перехід, а й окреслено основні інструменти його впровадження під час відновлення старих промислових об'єктів та спорудження нових. У ньому також має бути закладено законодавчу основу фінансування заходів із зеленого переходу з Державного бюджету України.

Також важливим є стимулювання виробників – як електроенергії, так і промислової продукції, – до зменшення шкідливого впливу на довкілля. Для цього доцільним є запровадження механізмів стимулювання, специфічних для кожної підгалузі або сфери.

Отже, важливим кроком є формування Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації, однак за існуючого регулювання екологічного податку цей фонд навряд чи буде розпоряджатися значними коштами, здатними забезпечити виконання поставлених завдань. Цей фонд потенційно може забезпечувати, по-перше, компенсацію шкоди, яка завдається екології тим чи іншим виробництвом, по-друге, сприяти розвитку екологічно-дружніх технологій, у тому числі в енергетиці та промисловості. На нашу думку, до заходів, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, може бути віднесено проведення рекультиватії у місцях видобутку корисних копа-

лин державними підприємствами. Водночас бливості забезпечення рекультивації земель при-
доцільно передбачити у нормативних актах осо- ватними видобувачами корисних копалин.

Список літератури:

1. 1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions. *The European Green Deal*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52019DC0640>
2. 2. Тімашов В. О., Губій С. В. Правове регулювання відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 7. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.73>
3. Красовський В. Г. Деякі правові аспекти реалізації європейського зеленого курсу (eu green deal) в контексті переходу до використання відновлювальних джерел енергії в Україні. *Правова держава*. 2024. № 55. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.55.311968>.
4. Гавриш О. А., Вижанов О. С. Енергоефективність та сталість газотранспортної системи України в умовах євроінтеграції. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10369389>.
5. Новицька Н. Б., Устименко В. А., Теремецький В. І. Правове регулювання укладання ЕРС-контрактів для потреб відновлювальної енергетики. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. № 1(10). С. 62–71. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(10\)-2023-62-71](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(10)-2023-62-71).
6. Храпко О. А. Особливості функціонування підприємств енергетичної сфери в контексті цілей сталого розвитку. *Journal of strategic economic research*. 2023. № 4. С. 73–82. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.4.9>.
7. Khomyn V. S. Regulatory and legal basis of implementation of energy transformation of Ukraine. *Economics and law*. 2023. No 2. P. 26–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.02.026>.
8. Красностанова Н., Бугазіяну С. Формулювання моделі та опис процесів для публічного управління системою національної енергетичної безпеки України. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. Т. 1. № 3(3). DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-3\(3\)-266-287](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-3(3)-266-287).
9. Дзямулич М., Рейкін Ю. (2024). Подвійний цифровий та зелений перехід в контексті формування стійкої економічної системи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-62>
10. Gigler, B.-S. 7 steps enabling the twin transition to a sustainable and digital economy. 2020. URL: <https://surl.li/vhmyuc> (accessed March 01, 2024)
11. Циганов С. Концепція низьковуглецевої моделі розвитку економіки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2024. № 1(224). DOI: <https://econom.bulletin.knu.ua/article/download/1269/2450/10345>
12. Рябчин О., Кулага Д. Керівні принципи та інструменти зеленого відновлення України для тих, хто ухвалює рішення: *Kyiv School of Economics*. URL: <https://surl.li/hghrxh>
13. Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану : колективна монографія : у 4 т. / заг. ред. : Стефанчук Р. О., Мищак І. М., Савченко Л. А.; Інститут законодавства Верховної Ради України. К. : Вид-во «Людмила», 2022. Т. 2 : Економічна безпека держави, стимулювання і підтримка економіки / відп. ред. Бершеда Є. Р.; Інститут законодавства Верховної Ради України. 2022. 350 с.
14. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS The European Green Deal: Eur-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52019DC0640>
15. Про основні засади державної кліматичної політики : Закон України від 8 жовтня 2024 р. № 3991-IX. URL: <https://surl.li/lufpip>
16. Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 р. № 587-р. URL: <https://me.gov.ua/view/bb0b9ef5-ea96-4b8a-8f2f-471faf32c9df>
17. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/LEDS_ua_last.pdf
18. Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та зеленої трансформації енергетичної системи України : Закон України від 27 липня 2023 р. № 3220-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20#Text>

19. Про запровадження гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2024 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2024-%D0%BF#Text>
20. Про затвердження форм заяв про створення облікового запису в реєстрі гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, та про припинення і відновлення користування обліковим записом у реєстрі гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, інструкції щодо їх заповнення : Постанова НКРЕКП від 14 серпня 2024 р. № 1475. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1475874-24#Text>
21. CEN EN 16325:2013+A1:2015: Guarantees of Origin related to energy – Guarantees of Origin for Electricity. URL: <https://surli.cc/wdtweu>
22. Драч С. Майбутнє «зеленої енергетики» в Україні. URL: <https://biz.ligazakon.net/person/1762>
23. AIB Гарантія походження європейської енергії. AIB home. URL: <https://www.aib-net.org/facts/aib-member-countries-regions>
24. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії : Закон України від 15 лютого 2022 р. № 2046-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-20#Text>
25. ДТЕК Тилігульська ВЕС – перемога на енергетичному фронті. URL: <https://surli.li/rewxbm>
26. Кліматичні інноваційні ваучери. URL: <https://greencubator.info/climate-innovation-vouchers/>
27. Проекти законів №№ 12087 від 02.10.2024; 12087-1 від 18.10.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/searchResults>
28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустриальних парків : Проект Закону України від 14 жовтня 2024 р. реєстр. № 12117. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/45012>; Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення функціонування індустриальних парків і запровадження моделі еко-індустриального парку в Україні : Проект Закону України від 08 січня 2025 р. реєстр. № 12386. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/55571>
29. Еко-індустриальний парк «Універсал Індастрі». URL: universal-industry.com.ua
30. Проект GEIPP Україна. URL: <https://geipp-ukraine.org/pro-proiekt/>
31. На Хмельниччині в індустриальному парку будують одразу три біоенергетичні об'єкти. URL: <https://surli.li/edbyfo>
32. Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки : Проект Закону України від 11 червня 2024 р. реєстр. № 11331. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44388>; Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану : Проект Закону України від 17 червня 2024 р. реєстр. № 11331-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44412>; Про засади державної промислової політики : Проект Закону України від 17 червня 2024 р. реєстр. № 11331-2. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44413>
33. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#n393>
34. За 2024 рік товарообіг України склав \$112,3 млрд. URL: <https://surli.cc/yellls>
35. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 21 липня 2020 р. № 810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#Text>
36. Роман А. Як металургійному експорту стати драйвером економічного розвитку? *Вебсайт VARTIS*. URL: <https://vartis-metal.com.ua/ukrainskyj-metalurhijnyj-eksport-vyklyky-ta-perspektyvy/>
37. EU4Green Recovery East: ЄС допоможе Україні у «зеленому» відновленні. URL: <https://surli.li/nvifxw>
38. Романішин О. Відновлення України під час та після війни: як Україна використовує зелену та цифрову трансформацію для відбудови. URL: https://lb.ua/blog/oleksandr_romanishyn/611187_vidnovlennya_ukraini_pid_chas_pislya.html
39. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України : Закон України від 11 квітня 2023 р. № 3035-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3035-20#Text>
40. What We Do. Website of the Climate Bonds. URL: <https://www.climatebonds.net/about/what-we-do>
41. Савченко О. Гарантії походження як інструмент фінансування зеленого переходу. URL: <https://surli.li/gbcsrb>

**Vaolevska L.A., Myshchak I.M. LEGAL FRAMEWORK
FOR THE DEVELOPMENT OF INDUSTRY AND ENERGY
IN THE CONTEXT OF THE GREEN TRANSITION AND POST-WAR
RECOVERY OF UKRAINE**

The post-war reconstruction of Ukraine, in particular in the energy and industry sectors, in accordance with European approaches and principles of the green transition requires the formation of an appropriate legal framework. The article provides an overview of Ukrainian legislation designed to ensure green recovery, prevent climate change, stimulate the development of alternative energy and the most environmentally friendly industry, etc.

Ukraine's integration into the European Union is an important direction of its foreign and domestic policy, which involves harmonisation of the national legal system with European standards and development of political and legal mechanisms of interaction. One of the key aspects is green recovery and transition to climate neutrality, in particular through the introduction of renewable energy sources, energy efficiency and sustainable industrial development. The main goal of the European Green Deal is to achieve climate neutrality by 2050, which requires amendments to legislation and implementation of structural reforms in various sectors of the economy. The article analyses the legal support for this process in Ukraine, in particular in the context of martial law, European integration and post-war recovery. The article cites scientific papers containing the results of research on the development of renewable energy sources, decarbonisation, and green transformation of the energy and industrial sectors of Ukraine. Particular attention is paid to legislative initiatives aimed at achieving medium-term goals for reducing greenhouse gas emissions and developing environmentally friendly technologies.

An important part of this process is the integration of the Ukrainian energy system with the EU markets, in particular through the mechanism of guarantees of origin for electricity produced from renewable energy sources. The article also discusses the legal and regulatory framework that promotes the development of the energy market, energy storage and support for investments in renewable energy sources, which is an important element of Ukraine's post-war recovery.

Ukraine's integration into the European Union requires further steps to adapt legislation and ensure the implementation of climate goals, which will allow Ukraine to implement a green transformation within the framework of European standards and contribute to its development in the post-war period.

Key words: green transition, green course, industrial policy, energy, post-war recovery, European integration, adaptation of legislation, circular economy.